PANORAMA

– OVER HET VERDWENEN LAND VAN THIJSSE –

Inleiding

Ed Buijsman

COLOFON

PANORAMA-reeks over het verdwenen land van Thijsse, gebaseerd op de Verkade-albums *Waar wij wonen* uit 1937 en *Onze groote riveren* uit 1938.
Ed Buijsman, Inleiding, PANORAMA-reeks nummer 0, Tinsentiep Houten, 2017.

Afbeeldingen. Voorzijde: deel van afbeelding van Cornelis Rol op de omslag van 'Waar wij wonen'. Achterzijde: achterkant van *Onze groote rivieren*. Overige: tenzij anders vermeld, Ed Buijsman.

Uitgeverij Tinsentiep is een niet bestaande uitgeverij die niettemin met uitgaven komt. Tinsentiep is in 2001 bedacht om ruimte te geven aan gedachten en uitingen die niet vanzelfsprekend zijn. Tinsentiep beoogt te informeren daar waar dat hoognodig blijkt. Het logo van Tinsentiep symboliseert de klassieke straatlantaarn die een zacht maar niet opdringerig licht verspreidt, zodat we onze weg kunnen vinden.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel16b Auteurswet 1912j het Besluit van 20 juni 1974, Staatsblad 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Staatsblad 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 882, 1180 AW Amstelveen).

Voor het overnemen van gedeelten uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient u zich te richten tot: E. Buijsman, p/a Uitgeverij Tinsentiep, Bovencamp 57, 3992 RX Houten, info@inzichten.nl.
Uitgeverij Tinsentiep is telefonisch niet bereikbaar.

LITERATUUR BIJ DIT NUMMER

Coesèl, M., Natuurlijk Verkade, Terra, Warnsveld/Verkade Stichting, Zaandam, 1999.

Gorter, H.P. (1968) Ruimte voor natuur, Natuurmonumenten, 's-Graveland. Oosterhoff, J. (red.), *Bruggen in Nederland 1800-1940. Vaste bruggen van ijzer en staal*, Matrijs Utrecht, 1997.

Thijsse, J.P., *Waar wij wonen*, Verkade Zaandam, 1937.

Schuring, H., Van den Beemt, F. & Van Ruiten, T. [red.] (1992) Veranderend landschap, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

Thijsse, J.P., *Onze groote rivieren*, Verkade Zaandam, 1938.

Tinbergen, N., 'Dr. Jac. P. Thijsse, "Waar wij wonen" ', *De Levende Natuur* 41, 315-316, 1937.

Tinbergen, N., 'Dr. Jac. P. Thijsse, "Onze groote rivieren" ', *De Levende Natuur* 42, 308-309, 193.

R. Tolman, 'Het nieuwe album van Verkade', *In Weer en Wind* 31, 31, 1937.

LITERATUUR

Jac. P. Thijsse overleed op 8 januari 1945 in Overveen op 79-jarige leeftijd, midden in de grimmige Hongerwinter. De dood van Thijsse markeert in meer dan een opzicht een breekpunt. Om te beginnen: met Thijsse ging een natuurbeschermer van het eerste uur verloren. Thijsse was immers de man die aan de wieg had gestaan van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Verder had hij ook in vele andere natuurorganisaties een prominente , vaak bestuurlijke rol had gespeeld. Bovendien was hij een fenomenaal popularisator; een man die met zijn publicaties veel mensen liefde voor de natuur heeft bijgebracht en dat tot op de dag van vandaag doet. En tot slot, maar zeker niet minder belangrijk: de dood van Thijsse markeerde ook nog iets anders. De karakteristieke natuur die Thijsse zijn gehele leven geprobeerd had te beschermen, behoorde wel zo ongeveer tot het verleden. Natuurlijk, het was geen breekpunt, geen abrupte overgang. Het was het eind van een proces dat al vele decennia aan de gang was. Een proces dat Thijsse als scherp waarnemer, ook al zelf had waargenomen. Thijsse had tijdens zijn leven al veel natuur verloren zien gaan. Na de dood van Thijsse werd dit veranderingsproces in verhevigde mate voortgezet.

In de jaren dertig, het laatste decennium voor de Tweede Wereldoorlog, verschenen er van de hand van Thijsse twee Verkade-albums over Nederland: eind 1936 *Waar wij wonen* en eind 1937 *Onze Groote Rivieren*. De inhoud hiervan was in feite een vastlegging van een deel van Nederland zoals het er vlak voor de oorlog uitzag. Een Nederland dat we na de oorlog al snel niet meer terug zouden vinden. Een Nederland ook dat met de wederopbouw, de industrialisatie en de processen van schaalvergroting steeds verder achter de horizon zou komen te liggen. Daarover gaat de PANORAMA-reeks met als centraal thema: wat is geworden van het Nederland uit *Waar wij wonen* en *Onze Groote Rivieren*? Wat rest er heden ten dage nog van?

De voorzijde en de tekening op titelpagina van 'Waar wij wonen" (1937),ontwerpen van Henricus Rol (1906–1992) respectievelijk Cornelis Rol (1877–1963). Geheel rechts de voorzijde van 'Onze groote rivieren' (1938), een ontwerp van.Cornelis Rol..

Jac P Thijsse, 1865-1945

Jacobus Pieter Thijsse, voor vrienden Co en verder Jac P, werd op 25 juli 1865 in Maastricht geboren. Zijn vader was een militair. In zijn jeugd woonde hij in Grave en in Woerden. Thijsse ging naar de kweekschool in Amsterdam. Na afronding van zijn opleiding ging hij in 1883 hij lesgeven op een school in Amsterdam. Hij studeerde nog verder en haalde aanvullende akten. In 1891 kon hij daarom hoofd van een school op Texel worden. Het verblijf op Texel – alhoewel slechts twee en een half jaar – markeerde het begin van een tweede carrière, die van natuurliefhebber, natuuronderzoeker en bovenal natuurbeschrijver. Het was op Texel dat Thijsse – samen met zijn leerlingen! – uitvoerig de natuur en vooral het vogelleven ging bestuderen. In 1893 keerde hij terug in Amsterdam – vooral gedreven door de heimwee van zijn vrouw – en leerde hij Eli Heimans kennen. Samen met Heimans schreef hij vervolgens een aantal populaire werken over de natuur. Eveneens met Heimans en met Jaspers richtte Thijsse in 1896 het tijdschrift *De Levende Natuur* op.

De naam van Thijsse is onverbrekelijk verbonden met het Naardermeer. In 1904 vatte de gemeente Amsterdam het plan op om het meer als vuilstortplaats te gebruiken. Thijsse zocht naar wegen om dit in zijn ogen onzalige plan te verijdelen. Dit leidde tot de gedachte om een vereniging, de *Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten*, op te richten. Het plan was dat deze vereniging het Naardermeer zou opkopen en zo zou behoeden voor de ondergang. Alhoewel het plan voor de vuilstort uiteindelijk niet door ging, volhardde Thijsse: de vereniging werd (in 1905) opgericht en het Naardermeer werd aangekocht. Het Naardermeer zou in 1912 door Thijsse als onderwerp worden gekozen voor het gelijknamige Verkade-album. Bij het grote publiek zou Thijsse vooral door deze Verkade-albums bekend worden. Hij schreef er totaal achttien: het eerste verscheen in 1906 en het laatste in 1938.

Thijsse was een beminnelijk mens, een bruggenbouwer zouden we nu zeggen. Zeker niet iemand die de confrontatie zocht. Hij was ook bestuurslid van vele organisaties en instellingen. Hoewel hij geen wetenschappelijk opleiding had genoten, werd hij in wetenschappelijke kring wel gerespecteerd. Dit blijkt ook uit de toekenning van een eredoctoraat in 1922 met professor Stomps als promotor. Stomps noemt Thijsse's boek *Omgang met planten* uit 1909 een soort proefschrift. Het is ook daarom dat Thijsse nadien de titel Dr voerde. Thijsse overleed op 8 januari 1945 in Overveen. Zijn vriend Van Tienhoven kwam op de fiets – met houten banden – helemaal uit Amsterdam gereden om de begrafenis bij te wonen.

Natuurlijk, wat Thijsse in die twee publicaties beschreef en besprak, is niet representatief voor Nederland, het Nederlandse landschap en de Nederlandse natuur. Wel bieden deze publicaties van Thijsse een staalkaart op grond waarvan de veranderingen kunnen worden bestudeerd. In zijn onnavolgbare stijl schetste Thijsse in *Waar wij wonen* en in *Onze groote rivieren* de schoonheid van Nederlandse landschappen zonder daarbij de plaats van de mens en de ontwikkelingen die in het landschap plaatsvonden, te negeren. Vaak wordt gedacht dat Thijsse dé exponent van de natuurbeschermer was. Dat is hij zeker, maar hij was ook meer. Hij had ook oog voor de ontwikkelingen die in die tijd Nederland plaatsvonden op het gebied van industrie en bedrijvigheid. En zo bleek hij evengoed in staat om de schoonheid van het industriële landschap te beschrijven.

Het beeld dat in deze boeken naar voren komt, is niet dat van een statisch landschap. Integendeel, er zijn in de jaren dertig veel veranderingen in het Nederlandse landschap. De sporen zijn terug te vinden in de twee albums. Bijvoorbeeld: het Rijkswegenplan 1928 is in uitvoering, daarom werden er veel nieuwe bruggen gebouwd, er werd gewerkt aan de 'verbetering' van de Maas en de kanalisatie van beken nam een grote vlucht. Het kwam ook allemaal aan de orde in de twee genoemde albums. Nederland was in deze periode sterk in beweging, in ontwikkeling, in verandering; ja, ook toen al.

WAAR WIJ WONEN Dit album verscheen in november 1936 (dus vlak voor Sinterklaas!), maar heeft als officieel verschijningsjaar 1937. Het album was een aantal opzichten een stijlbreuk in vergelijking met eerderde Verkade-albums. In de eerste plaats bevatte het album grotere plaatjes dan de eerdere en, geheel nieuw, er waren zelfs paginavullende afbeeldingen. Ook de stijl was anders, meer gericht op volwassenen. Bovendien ging dit album, evenals *Onze groote rivieren* dat een jaar later zou verschijnen, over Nederland als geheel. Eerdere albums bespraken alleen landschapstypen (hei, bos, plas), specifieke gebieden (bijvoorbeeld Texel) of anderszins duidelijk begrensde onderwerpen (bijvoorbeeld paddestoelen, vetplanten). Het voorwoord uit *Waar wij wonen* geeft ook duidelijk aan wat aard en strekking van het album is:

> *'Voor wie het natuurschoon van ons land ter harte gaat, kan het wel eens benauwend zijn, bijna dagelijks te hooren over de schennis van de natuur ten behoeve van "nuttigheidsdoeleinden". En onwillekeurig vraagt men zich af, wat er kan worden gedaan om – voor zover het werkelijk verarming betreft – ons land hiervoor te bewaren. Daarom geloof ik, dat we niet beter kunnen doen dan gezamenlijk eens na te gaan, waar eigenlijk dat Hollandsch landschapsschoon bestaat, - ons daarvan nog duidelijker bewust te maken. We zullen dan zien, dat eigenlijk heel Nederland een merkwaardig complex van natuur en cultuur is te noemen en wanneer we beseffen, hoeveel vreugde er aan dit rijke "bezit" valt te beleven, komt dan niet vanzelf de behoefte de handen ineen te slaan om iedere onnoodige schennis ervan te voorkomen en het ook voor de toe-*

komst te behouden? Welnu, één middel is er alvast: het geven van steun aan de organisatie, die op dit gebied reeds zoveel wist te bereiken: de Nederlandsche Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten! Zij woont Heerengracht 540 in Amsterdam.'

We zien Thijsse hier balanceren tussen, wat hij zelf noemt, natuur en cultuur. Dat is zeker niet voor het eerst en het is eigenlijk zelfs Thijsse ten voeten uit. Een strijder voor natuurbehoud die echter ook oog heeft voor economische ontwikkeling en de mogelijke schadelijke gevolgen daarvan voor de natuur.

Thijsse geeft in *Waar wij wonen* op diverse plaatsen verduidelijking over waar hij staat. 'Maar te veel Nederlanders beseffen nog niet, in welk heerlijk land zij het voorrecht hebben te leven', zo luidt de openingszin van *Waar wij wonen*. Thijsse doelt hier niet alleen op de natuur, zo blijkt. Want even verder lezen

Verkade besteedde veel geld aan reclame voor 'Waar wij wonen'. De tekening in de kop van de advertentie is een deel van plaat 8, 'Rivier met aalscholvers' van Voerman jr. Er is echter op de voorgrond links bosschage aan toegevoegd. Bovendien ontbreekt een schip van een hijskraan in het midden. De tekening onder in de advertentie is een deel van de tekening van C. Rol op de laatste pagina van het album.

Plaat 25, 'Krijtrots Bovenste bosch', een aquarel van Jan Voerman jr, in het album 'Waar wij wonen'. Bijzonder geslaagd zijn ook de kleine pentekeningen van Cornelis Rol die soms aan het een eind van een hoofdstuk staan.

we al dat we 'Wel moeten bedenken, dat de mensch al dadelijk het landschap heeft beheerst. Wanneer wij vandaag aan Nederland denken, dan zien wij misschien wel de zee en de duinen, de bosschen, de heiden, de plassen, maar toch in de eerste plaats Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, den Afsluitdijk, de sluizen van IJmuiden, den Waterweg, de weiden met vee, de akkers, de bollenvelden, spoorlijnen, kanalen, vliegvelden, sportvelden en huizen, huizen, huizen en menschen, menschen, menschen, welgeteld iets over de acht miljoen.' Het beeld dat Thijsse hier schetst, en later ook zo benoemt, is dat van een cultuurlandschap waarin de mens dwingend en ordenend aanwezig is. En eigenlijk mogen we dan nog blij zijn – en dat is Thijsse ook – dat er op dat moment nog natuur aanwezig is. 'Wanneer ik wandel in het Kennemerduin [...] in de verte op een rijtje de Papierfabriek en de Hoogovens strak en stijf voor me zie, dan lijkt dat wel storend. Maar ik bedenk toch ook, met hoeveel plezier ik in de Hoogovenhaven heb rondgevaren en rondgescharreld op de ertsschepen en de gloeiende ijzerstromen aanschouwd en al dat gewirwar van de velerlei installaties en in het gezelschap van knappe ingenieurs die dat allemaal veel beter begrijpen dan ik en de schoonheid ervan diep gevoelen. Daar was ook een goed vlinderkenner bij.'

Het album werd in de dagbladen en natuurtijdschriften over het algemeen lovend besproken. Niko Tinbergen sprak in *De Levende Natuur* over 'Thijsse's zeldzaam ruime, zeldzaam harmonische instelling bij zijn beschouwing van de verhouding tussen civilisatie en natuur', 'de onbegrijpelijk veelzijdige waarnemingschat' en het 'kostelijk optimisme en rustige humor'. Ook de keuze van de onderwerpen kon Tinbergen's goedkeuring wegdragen. De nieuwigheid met de grote platen viel bij Tinbergen in goede aarde. Hij roemde vooral het werk van Voerman jr. Voor Tinbergen was dit album duidelijk een succes. Rinke Tilman besprak het album in *In Weer en Wind* en was eveneens zeer positief. Tolman maakte ook een vergelijking met eerdere albums en concludeerde dat Verkade 'zich zelf ditmaal heeft overtroffen'. En over de afbeeldingen: 'kunstzinnige weergaven van der natuur en tevens natuurhistorisch verantwoord'. Kortom: waardering alom. Toch viel de verkoop van het album tegen. Coësel wijt dit aan het feit dat *Waar wij wonen* toch vooral een album voor volwassenen was.

In het album 'Waar wij wonen' komt soms ook stedelijke bedrijvigheid aan bod, zoals blijkt uit plaat 8, 'Rivier met aalschollvers', een aquarel van Jan Voerman jr.

ONZE GROOTE RIVIEREN Dit album verscheen officieel in 1938, maar was al in november 1937 verkrijgbaar. Dit was dus precies een jaar later dan het vorige album, *Waar wij wonen*. Het voorwoord uit *Onze groote rivieren*:

> *'Welbehagen in eigen land is niet alleen verklaarbaar en geoorloofd, maar ook nuttig en noodzakelijk en het is goed, dat wij trachten, ons dit welbehagen zoo veel mogelijk bewust te doen worden. In ons vorig album "Waar wij wonen" hebben we in groote trekken geschetst, hoe en waardoor ons land gerekend mag worden tot de beste en schoonste ter wereld. Thans willen we eenigszins in bijzonderheden, maar nog lang niet uitvoerig genoeg, onze groote stroomen bekijken, de levensaderen van ons land dat zij zelf hebben gebouwd. Mogen zij U lokken tot heerlijke zwerftochten te land en te water ter vermeerdering van uw welbehagen, van uw vaderlandsliefde.'*

Het is duidelijk dat, zoals ook in het vorige album al tot uiting kwam, Thijsse respect heeft voor het industriële bedrijf en de mensen die er werken. Aan de andere kant lijkt Thijsse het poldermodel avant la lettre te belijden. Regelmatig beschrijft hij situaties waar de belangen van de natuur en de technische ontwikkeling botsen. Toch heet het dan dat 'de Hoofdingenieur hart voor het natuurschoon heeft' of is men, bijvoorbeeld in het geval van wateronttrekking in de duinen, 'tot een andere inzicht gekomen'. Zo ook heeft de natuurbeschermer Thijsse 'bewondering voor het werk' of is onder de indruk van 'de knappe koppen'. Zelden is Thijsse ontevreden over de afloop van zo'n botsing of belangentegenstelling, want 'menige wilde roos en menig mooie boomenpartij' blijkt dan toch weer behouden te kunnen worden.

Het was opnieuw Niko Tinbergen die dit album in *De Levende Natuur* besprak. En opnieuw was Tinbergen zeer positief; zo merkte hij op 'hoe ongelooflijk goed Thijsse ons land kent'. Tinbergen prees Thijsse's veelzijdige kennis en zijn manier van vertellen die steeds maar uitnodigde tot meer. Er was deze keer wel een kritische noot. Tinbergen was, net zoals bij *Waar wij wonen*, weer te spreken over de illustraties, maar hij miste 'een imposante plaat van de zeescheepvaart op den Nieuwen Waterweg'. Het zij zo, maar er slaat dan wel weer een paginagrote plaats van het natuurmonument De Beer in. Maar ondanks de weer lovende besprekingen viel ook nu weer de verkoop van het album tegen.

WAAR IS HET GEBLEVEN? Er is sinds de periode waarin de albums verschenen, veel verloren gegaan. Toch is het tegenwoordig nog mogelijk om plaatsen te vinden waar het landschap er min of meer zo uitziet als in *Waar wij wonen* en *Onze groote riveren*, waar het als het ware lijkt alsof de tijd heeft stil gestaan. En ook al is er het nodige veranderd, het wijde rivierenlandschap bijvoorbeeld is op sommige plaatsen nog steeds van een overweldigende schoonheid, zoals Thijsse uitvoerig beschreef. En laten we wel wezen: als we net zo kijken als Thijsse 70 jaar geleden, dan kunnen we opnieuw onder de indruk komen. Thijsse had grote bewondering voor de in 1938

pas gereed gekomen brug over de Waal bij Nijmegen. Een eigentijds equivalent kunnen we nu vinden in de Martinus Nijhoffbrug, de brug over de Waal bij Zaltbommel. Een fraai staaltje van hedendaagse techniek waar we ons even goed door kunnen laten imponeren zoals Thijsse destijds door die nieuwe brug bij Nijmegen.

Het zal misschien niet iedereen even goed afgaan, maar wat te denken van de bewondering voor grote infrastructurele werken en industrie en bedrijvigheid? Ook hier is Thijsse niet scheutig met zijn complimenten. Zeker, soms gaan veranderingen ten koste van de natuur, maar Thijsse heeft ook oog voor de noodzaak van economische ontwikkeling. En met dit in het achterhoofd kunnen we ook hier op zoek gaan naar hedendaagse equivalenten. En die zijn er natuurlijk, want Nederland is inmiddels rijk aan infrastructuur en grootschalige industrie met als exponent natuurlijk het Rijnmondgebied. De vraag blijft natuurlijk of we werkelijk in staat zijn dit alles met een zelfde nuancering te bekijken als Thijsse destijds. We hoeven bijvoorbeeld alleen maar te bedenken dat het unieke natuurgebied 'De Beer' in de jaren vijftig het slachtoffer is geworden van de ongebreidelde uitbreiding van de Rotterdamse haven. Het valt te bedenken dat Thijsse, zo hij nog geleefd zou hebben, zich daar wel zeer krachtig tegen verzet zou hebben. Want ook economische vooruitgang en welvaart kennen grenzen. En nog wat: beschreef Thijsse vooral delen van een groter geheel. Wat we echter nu nog ongeschonden kunnen aantreffen, is vaak een geïsoleerd element te midden van een sinds Thijsse' tijd grondig veranderde wereld. **[FIN]**

[Links] Plaat 26, De Beer, van Voerman jr in het album 'Waar wij wonen'. [Boven] Reclame voor het album,'Onze groote rivieren' met een deel van de tekening op de albumomslag en weer zo'n leuk tussendoorplaatje van Cornelis Rol..

WAAR WIJ WONEN
1937, 66 pagina's. Prijs: f 0,75. Verkocht: 110.572 exemplaren.

Inhoud
Voorwoord, Waar wij wonen, I. De groote rivieren, II. De duinen, III. De plassen en moerassen, IV. Heide en vennen, V. Bosschen en beken, VI. Zuid-Limburg, Register.

Afbeeldingen[1]
Aquarellen van C. Rol (CR), H. Rol (HR) en J. Voerman jr (JV). Bandversiering en zwartwittekeningen van C. Rol.
14 grote kleurafbeeldingen (a)[2]; 5 middelgrote kleurafbeeldingen, staand (b)
4 middelgrote kleurafbeeldingen, liggend (c_1); 2 kleine kleurafbeeldingen (d); 1 grote zwartwittekening (e); 6 middelgrote zwartwittekeningen (f)

Berken in de herfst (b)	C. Rol	29
Boschlandschap aan de Slinge (a)	H. Rol	51
Buurserbeek (b)	H. Rol	54
Duindoorn en vlieren (a)	J. Voerman jr.	24
Eidereenden (a)	J. Voerman jr.	4
Elzenrimboe (f)	C. Rol	30

Afbeeldingen uit 'Waar wij wonen'. [Links] Eidereenden, pl. 1, p. 4, JV.. [Rechts] Waal met schepen, pl. 6, p. 15, HR.

1 De nummers verwijzen naar de pagina's in het album.
2 a: 18 x 21,3; b: 8,4 x 21; c_1: 18 x 9,4; d: 13,7 x 8,8; e: 17,4 x 21; f: 17,2 x 9. Alles in cm..

Flora van de vochtige heide (b)	J. Voerman jr.	45
Geul met zinkviooltjes	J. Voerman jr.	63
Havengezicht (c_1)	H. Rol	9
Heideplas bij Dwingelo (a)	J. Voerman jr.	41
Heide met goudplevieren	H. Rol	47
Holle weg (a)	H. Rol	60
In 't Valkenburgsche (f)	C. Rol	57
Jeneverbes (f)	C. Rol	39
Jonge helmduintjes (a)	J. Voerman jr.	23
Kolkven (a)	C. Rol	42
Krib met bloemen (d)	J. Voerman jr.	19
Krijtrots Bovenste bosch (a)	J. Voerman jr.	59
Plassenlandschap in herfst (a)	H. Rol	7
Pontveer bij Eck en Wiel (f)	C. Rol	12
Purperreigers (b)	J. Voerman jr.	36
Rivier met aalscholvers (c_1)	J. Voerman jr.	18
Stuivend duin (f)	C. Rol	21
Stuwwerk in de Maas (a)	H. Rol	16
Tamme kastanje (e)	C. Rol	*[3]
Vroege lente aan de plas (a)	J. Voerman jr.	33
Waaiboom in duin (c_1)	H. Rol	26
Waal met schepen (a)	H. Rol	15
Watermolen te Haaksbergen (f)	C. Rol	49
Waterzuring met groote vuurvlinder (c_1)	H. Rol	37
Wiel bij Schoonrewoerd (c_1)	C. Rol	10
Wodanseiken (a)	C. Rol	52
Zomerplas (a)	C. Rol	34
Zweedsche kornoelje (d)	J. Voerman jr.	11

ONZE GROOTE RIVIEREN

1938, 71 pagina's. Prijs: f 0,75. Verkocht: 104.138 exemplaren.

Inhoud

Voorwoord, I. Rijn, Maas en Schelde, II. Steden aan de rivieren, III. Dorpen en kastelen, IV. Langs de boorden, V. Dikke torens en breede stromen, Register.

Afbeeldingen[4]

Aquarellen van C. Rol, H. Rol en J. Voerman jr. Bandversiering en zwartwittekeningen van C. Rol.
15 grote kleurafbeeldingen (a)[5]; 2 middelgrote kleurafbeeldingen, staand (b)
6 middelgrote kleurafbeeldingen, liggend (c_1); 3 middelgrote kleurafbeeldingen, liggend (c_2); 1 grote zwartwittekening (e); 4 middelgrote zwartwittekeningen (f)

3 Links van de titelpagina.

4 De nummers verwijzen naar de pagina's in het album.

5 a: 18 x 21,3; b: 8,4 x 21; c_1: 18 x 9,4; c_2: 17,8 x 12; d: 13,7 x 8,8; e: 17,4 x 21; f: 17,2 x 9.

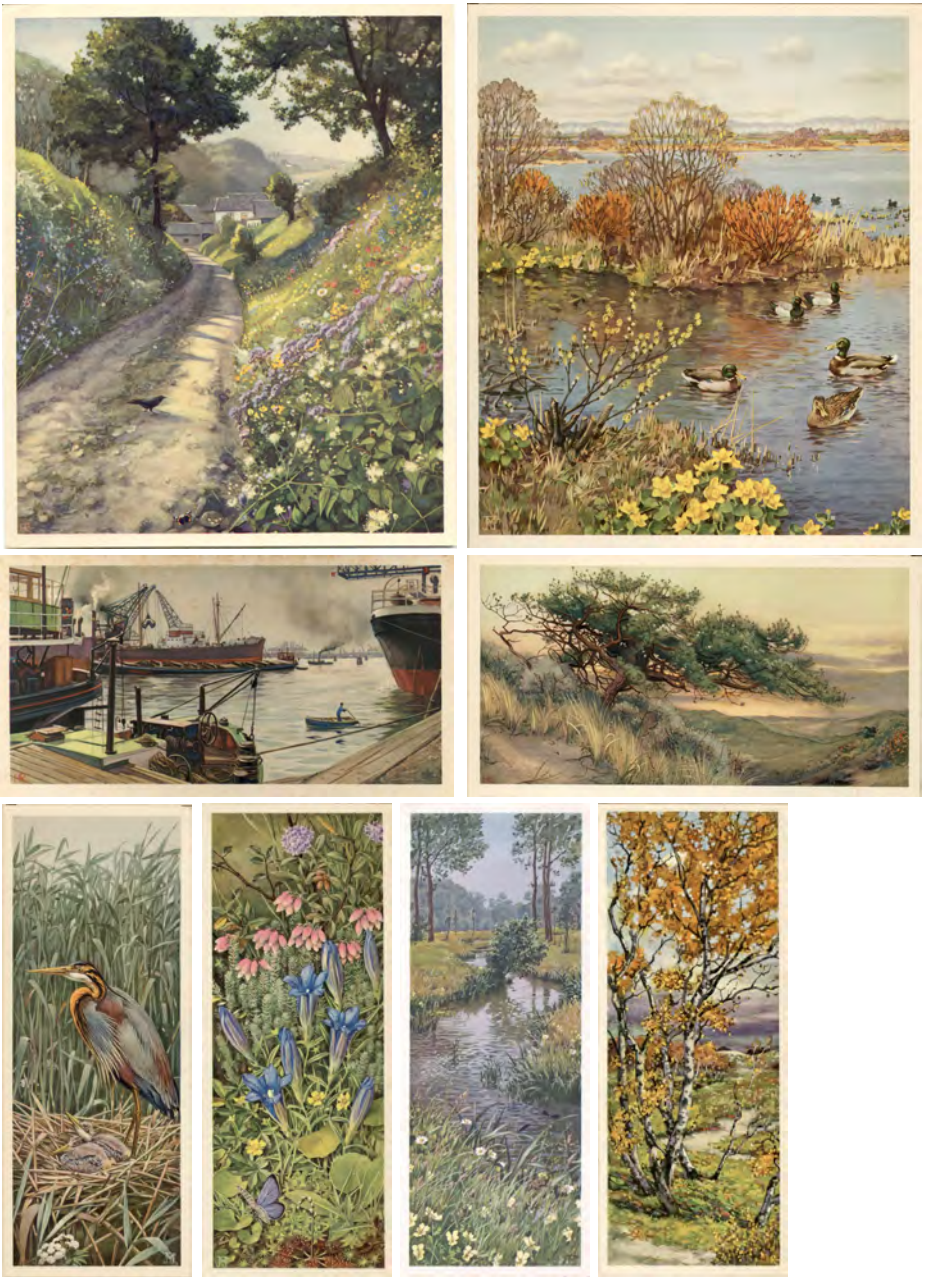

Afbeeldingen uit 'Waar wij wonen'. [Boven] Holle weg, pl. 26, p. 60, HR; Vroege lente aan de plas, pl. 14, p 33, JV. [Midden] Havengezicht, pl. 3, p. 9, HR; Waaiboom in duin, pl. 12, p. 26, HR. [Onder].Purperreigers. pl. 16, p. 36, JV:; Flora van de vochtige heide, pl. 20, p. 45, JV;; Geul met zinkvippltjes, pl. 27, p. 63, JV; Berken in herfst, p. 13, p. 20, CR.

Aalscholvers-kolonie Lekkerkerk (a)	H. Rol	51
Brielle (f)	C. Rol	58
De 'Beer' (a)	J. Voerman jr.	67
Dijkflora (b)	J. Voerman jr.	53
Dijkhelling met bloemen (a)	J. Voerman jr.	45
Dode IJsselarm (f)	C. Rol	42
Dordrecht (c_2)	H. Rol	24
De 'Duno' bij Arnhem (c_1)	H. Rol	17
Elsloo (c_1)	C. Rol	13
Griendflora (b)	J. Voerman jr.	49
Heerewaarden (c_1)	H. Rol	39
Hellegat met strekdam (a)	C. Rol	61
Hollandsch Diep in den winter (a)	J. Voerman jr.	62
Kessel (a)	C. Rol	36
Lobith (a)	C. Rol	8
Loevestein (a)	H. Rol	15
Oude Maasbrug, Maastricht (f)	C. Rol	19
Oude wallen Maastricht (e)	C.Rol	*[6]
Sint-Andries (a)	C. Rol	28
Straatje, Maastricht (a)	H. Rol	21
Nieuwe brug bij Nijmegen (a)	J. Voerman jr.	4
Notebomen aan dijk	J. Voerman jr.	46
Pannerden (c_1)	C. Rol	10
Rotterdam (c_2)	J. Voerman jr.	26
Ruïne Grubbenvorst (a)	H. Rol	35
Steil (c_2)	H. Rol	54
Varik (c_1)	H. Rol	41
Veer (c_1)	J. Voerman jr.	65
Zuidhavenpoort, Zierikzee (a)	J. Voerman jr.	22

6 Links van de titelpagina.

Afbeeldingen uit 'Onze groote rivieren'. [Boven] Nieuwe brug bij Nijmegen, pl. 1, p. 4, JV; Dijkhelling met bloemen, pl. 17, p. 45, JV. [Midden].Aalscholvers-kolonie, Lekkerkerk, pl. 20, p. 51, HR; "De Beer", pl. 26, p. 67, JV [Onder] 'Tussendoorplaatje', p. 31, CR. Het bijschrift had kunnen luiden: 'Haven, Rotterdam'.

Afbeeldingen uit 'Onze groote rivieren'. [Boven] Hoofdstukopening 'Langs de boorden', p. 42, CR; Hoofdstukopening 'Dikke torens en breede stromen', p. 58, CR. [Midden].Rottedram, pl. 11, p. 26, JV; Veere, pl. 25, p. 65, JV [Onder] Dijkflora, pl. 21, p. 53, JV; Griendflora, pl. 19, p. 49, JV; Loevestein, pl. 6, p. 15, HR.